

development of its fantasy, imagination, artistic, intellect, that forms universal human capabilities for any spheres of activity.

In the center of our stat'I is attention drawing lesson as main form of the use of all facilities of aesthetically beautiful education and studies. Studies an art in initial classes in force of age-old psychical features of children take place in the conditions of emotionalism of perception, unrestrained fantasy, bright the kaleidoscope of appearances of imagination. It is important to use this feature and strengthen its influence on personality of junior schoolboy. One of ways of creation indeed of creative terms on the lesson of drawing is a capture by a fine art.

Keywords: junior schoolboys, co-operations of arts, influence of art, image, aesthetically beautiful cycle, creative capabilities, emotional sphere, to consciousness of personality.

Отримано: 14.12.2011 р.

УДК 378.147.091.31-057.87

Т.Л.Опалюк

АДАПТАЦІЙНА ФУНКЦІЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ПЕРШОКУРСНИКА В УМОВАХ ВНЗ

У статті розглядається адаптаційна функція процесу навчання першокурсника в умовах ВНЗ, а також адаптація до обраної професії як основний аспект соціалізації студентів-першокурсників. Адже студенти перших курсів, набуваючи статусу самостійних дорослих людей, залишаються у своїй більшості за віком, психологією, розвитком, світоглядом і життєвим досвідом близькими до учнів старших класів середньої школи. Тому навчально-виховна робота на першому курсі має проводитися з урахуванням вікових особливостей студентів, рівня їхньої підготовки, а також специфіки вузу або факультету

Ключові слова: адаптація, професія, процес навчання, аспект, стереотип, соціалізація, професійна адаптація, мотивація.

В статье рассматривается адаптационная функция процесса учебы первокурсника в условиях вуза, а также адаптация к избранной профессии как основной аспект социализации студентов-первокурсников. Ведь студенты первых курсов, приобретая статус самостоятельных взрослых людей, остаются в своем большинстве по возрасту, психологии, развитию, мировоззрению и жизненному опыту, близкими к ученикам старших

классов средней школы. Поэтому учебно-воспитательная работа на первом курсе должна проводиться с учетом возрастных особенностей студентов, уровня их подготовки, а также специфики вуза или факультета.

Ключевые слова: адаптация, профессия, процесс обучения, аспект, стереотип, социализация, профессиональная адаптация, мотивация.

Процес адаптації першокурсників до умов навчання у вузі є дуже складним та багатограним. Білоруський педагог Н.А. Березовін розглядає адаптацію як “комплексний динамічний процес”, зумовлений взаємодією психологічних, соціальних і біологічних факторів [3].

Адаптація студентів до навчального процесу у вузі включає цілий ряд аспектів, за якими стоять різні зони труднощів, з якими доводиться стикатися студентам на початковому етапі навчання у вузі.

Можна чітко виділити три головних аспекти адаптації першокурсника.

Дидактичний – пов’язаний з пристосуванням до нової дидактичної ситуації, що відрізняється від шкільної формами та методами організації навчального процесу. Ця новизна і пов’язані з нею труднощі створюють свого роду дидактичний бар’єр, який потрібно подолати. Головними труднощами даного аспекту є зростання обсягу та складності навчального матеріалу, збільшення питомої ваги самостійної роботи, а також невміння працювати самостійно, планувати і розподіляти свій час та інше.

Професійний – передбачає формування любові до обраної спеціальності, поступове набуття професійних умінь і навичок.

Соціально-психологічний – пов’язаний з труднощами в засвоєнні нових соціальних норм, встановленні та підтриманні студентом певного соціального статусу в новому колективі і т. ін.

Соціально-психологічна адаптація нерідко ускладнює дидактичну, оскільки вимагає переключення уваги з навчання на спілкування. Всі ці сторони одного процесу тісно пов’язані між собою. Кожна з них має свої характерні риси й особливості й відіграє важливу роль у житті першокурсника.

Дидактичний аспект дуже важливий в процесі адаптації першокурсника до нових умов навчання у вузі, адже навчання є основою діяльності студента, а успішність в навчанні – одним з головних критеріїв його адаптованості.

Студенти перших курсів, набуваючи статусу самостійних дорослих людей, залишаються у своїй більшості за віком, психологією, розвитком, світоглядом і життєвим досвідом близькими до учнів старших класів середньої школи. Тому навчально-виховна робота на першому курсі має проводитися з урахуванням вікових

особливостей студентів, рівня їх підготовки, а також специфіки вузу або факультету [3].

Перехід вчорашніх школярів від класно-урочної системи навчання до переважно самостійних занять не рідко відбувається досить боляче, а часто і з великими ускладненнями. Не всі з них справляються із подоланням цих труднощів та швидко перебудовують звичні форми навчальної роботи. Однак недостатня психологічна та практична невідповідність багатьох випускників середньої школи до вузівських форм і методів навчання призводить не тільки до їх неуспішності. Невміння студентів самостійно перебудувати засоби навчально-пізнавальної діяльності відповідно до нових умов навчання викликає у них почуття розгубленості, незадоволення та веде до негативного ставлення до навчання в цілому. У деяких студентів першого курсу процес адаптації до нових умов та вимог й розробка оптимальних моделей успішної навчальної діяльності у вузі протікає дуже повільно й боляче, таким чином створюються умови для згасання звички відповідального ставлення до навчання, що виробилася у школі [3].

Крім того, труднощі пристосування до нових форм навчання значно знижують розумову працездатність студентів. Психологічна невідповідність до вузівських форм навчання, може сприяти поступовому накопиченню розумової, психологічної втоми, що негативно відбивається на загальному самопочутті студента, ослаблює його увагу, пам'ять, мислення, волю, без оптимального стану яких неможлива успішна навчальна діяльність [3].

Труднощі, що відчувають першокурсники у зв'язку з переходом на нові форми та методи навчальної роботи, закономірні, їх наукове пояснення ґрунтується на фізіологічному вченні про вищу нервову діяльність і, зокрема, на ідеях про динамічний стереотип. Стиль навчальної роботи, що склався в учнів за роки навчання в середній школі, можна розглядати як певний динамічний стереотип. Будучи сформованим, цей стереотип має дуже важливе значення для успішності навчальної діяльності. Викликаючи автоматизацію здобутих навчальних вмінь та навичок, він сприяє найкращому пристосуванню організму до роботи, що виконується, значно полегшує її та робить більш продуктивною [5]. Особливості і вироблення динамічного стереотипу такі, що сформувати необхідну систему вмінь та навичок набагато легше, ніж перебудувати ту, що вже склалась. У цих умовах встановлення нового динамічного стереотипу вимагає, надмірної нервової праці.

Вступ випускника середньої школи до вузу та наступне його пристосування до нових форм і методів навчання і є значною мірою

процес не стільки вироблення нових, скільки перебудови вже існуючих стереотипів навчальної роботи. Студенту необхідно докорінно ламати звички пізнавальної діяльності, що склалися за роки навчання у школі, і формувати нові.

Різка ломка багаторічного, звичного робочого стереотипу інколи призводить до нервових зривів і стресових реакцій. З цієї причини період адаптації, що пов'язаний із ломкою колишніх стереотипів, може на початку обумовити і порівняно низьку успішність, і труднощі в спілкуванні. Тому робота по озброєнню студентів технологією пізнавальної діяльності повинна будуватися з урахуванням і на ґрунті здобутих у школі прийомів і методів навчальної праці. Але будь-яке перенесення раніше засвоєних навчальних вмінь та навичок сприяє більш успішному оволодінню новими стереотипами діяльності лише за умови, якщо між ними є певна схожість.

Навчання у взі має низьку суттєвих відмінностей порівняно зі шкільним і багато в чому специфічне за своєю методикою. Тому не всі вміння і навички навчальної роботи, засвоєні у школі, можуть бути застосовані в системі вузівського навчання і потребують корекції і вдосконалення.

Більш того, деякі шкільні стереотипи навчальної діяльності не підходять до вузівського навчання і в деяких випадках є для нього перешкодою. В цьому випадку проявляється відоме в психології явище інтерференції, коли раніше засвоєні вміння та навички перешкоджають успішному здійсненню подальшої діяльності і потребують певної перебудови [5].

Безумовно, було б неправильно вважати, нібито першокурсник зовсім не готовий до вузівського навчання. Однак того, що він знає і що вміє, як правило, дуже мало для успішного навчання у вузі. Першокурсника необхідно вчити вчитися – це беззаперечна істина. Таким чином, ми бачимо, що одне з найважливіших завдань, яке стоїть перед педагогами вузу, полягає в озброєнні студентів методами самостійної роботи. Головна увага вищої школи повинна бути зосереджена на всебічному поліпшенні професійної підготовки спеціалістів. Розв'язання цього завдання починається на перших курсах. У ході навчання молода людина дістає відомості про майбутню професію, ознайомлюється із спеціальною літературою.

Важливо зауважити, що у студентів-першокурсників водночас відбувається процес адаптації до обраної професії.

Оволодіння навичками навчання і перше ознайомлення з професією – найважливіші чинники в процесі адаптації. Як

правило, студент намагається обрати таку професію, яка дозволить йому з часом застосувати, реалізувати набуті знання, здібності, буде відповідати його інтересам, психологічним особливостям. Правильно обрана професія – неодмінна умова успішної адаптації студентів молодших курсів. Адже, якщо вибір професії невдалий, тобто не відповідає ні здібностям, ні зазіханням особистості, адаптація не буде оптимальною [2]. Тому одним із головних завдань вузу повинно стати надання допомоги першокурсникам у професійній адаптації. Професійна адаптація в умовах вузу є процесом формування у студентів інтересу до обраної професії, прагнення досконало оволодіти нею. Така адаптація передбачає оволодіння повним обсягом знань, умінь і навичок за професією, методикою і логікою науки.

Професійне формування студента успішно здійснюється в тому разі, якщо воно ґрунтується на інтересі, нахилах та здібностях молодшої людини до певної професії. Якщо студент ще до вступу в вуз твердо вирішив питання про вибір ним професії, усвідомив її значення, її позитивні та негативні сторони, вимоги, які вона висуває, то навчання у вузі буде цілеспрямованим і продуктивним, тобто адаптація здійснюватиметься без особливих утруднень. Професійні нахили молодшої людини як потреба в певній діяльності починають формуватися ще у школі.

Тому у середніх закладах освіти має проводитися проф-орієнтаційна робота, яка істотною мірою визначить загальний зміст професійної спрямованості студентів.

Одним із найважливіших аспектів професійної адаптації є мотиваційно-особистісний, пов'язаний з формуванням позитивних навчальних мотивів і особистісних якостей майбутнього спеціаліста. Мотиви визначають характер і соціально-психологічної адаптації – місце, яке займає спілкування в діяльності студента, особливості його переживань, пов'язаних з його соціальним статусом, і т. ін. [7]. У розвитку особистості майбутнього спеціаліста особливе значення має формування позитивних мотивів та дійових цілей, оскільки мотиви та цілі є найважливішими детермінантами діяльності. Виділяють різні класи навчальних мотивів студентів:

- широкі соціальні, в яких відбивається суспільна значимість навчання;
- професійні, що відбивають значимість навчальної діяльності для оволодіння майбутньою професією;
- пізнавальні, пов'язані із потребою в нових знаннях, їх нерідко називають позитивними, або внутрішніми мотивами, оскільки вони

безпосередньо пов'язані зі змістом навчальної діяльності. Крім зазначених внутрішніх, виділяють ще так звані зовнішні мотиви, не пов'язані безпосередньо зі змістом навчальної діяльності, що орієнтують на цінності, які лежать за її межами і не входять в її зміст.

Це перш за все мотиви матеріального заохочення (стипендія і т. ін.), утилітарні (особиста вигода, благополуччя та забезпеченість завдяки вузівському диплому). Для зазначених мотивів притаманна орієнтація на певну матеріальну цінність. До цього ж класу зовнішніх мотивів можна віднести мотив побоювання невдачі або покарання. Ще один клас зовнішніх мотивів утворюють вузько соціальні, що відбивають значимість навчальної діяльності заради мікросоціальних відносин (мотиви спілкування, соціального престижу та інше).

Тобто всі ці мотиви є зовнішніми по відношенню до безпосередньої мети навчання. Знання й вміння в цих випадках служать лише засобом для досягнення інших основних цілей. Сама ціль – навчання – за таких умов може бути байдужою або навіть відразливою. Навчання має деякою мірою вимушений характер і виступає як перешкода, яку необхідно подолати на шляху до головної мети.

Для даної ситуації, що є конфліктною, характерна наявність протидіючих сил, тому вона пов'язана зі значним психічним напруженням, потребує внутрішніх зусиль та часом боротьби індивіда із самим собою. При великому загостренні конфлікту можуть виникати тенденції “вийти із ситуації” (відмова, обхід труднощів, невроз). Тоді студент кидає навчання або “зривається” – починає порушувати правила, впадати в апатію.

Отже, ми бачимо, що переважаюча зовнішня мотивація значною мірою ускладнює процес адаптації і негативно впливає на навчальну діяльність студентів. Орієнтація на професію сприяє формуванню у студента позитивного ставлення до навчальної діяльності, результатом якого є, як правило, глибоке оволодіння знаннями, інтелектуальний і духовний розвиток, професійна підготовленість. Якщо ж у молодій людині не сформоване позитивне ставлення до професії, то це нерідко призводить до того, що випускник вузу залишає роботу за набутою ним спеціальністю і змінює її на іншу, до якої відчув потяг чи керуючись при цьому утилітарними життєвими мотивами. Тому профорієнтаційна робота на першому курсі надзвичайно важлива. Якщо належна профорієнтація не проводиться, то це є однією з головних причин того, що у студентів формується негативне ставлення до обраної ним професії.

Список використаних джерел

1. Бодалев А. А. Личность и общение / А.А.Бодалев – М., 1983. – 271 с.
2. Делікатний К.Г. Становлення студента / К.Г.Делікатний; [Питання адаптації випускника школи у вузі]. – К.: т-во “Знання” УРСР, 1983. – 48 с.
3. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович : [учеб. пособие для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп.]. – Мн.: Изд-во БГУ, 1981. – 383 с.
4. Зиновьев С.И. Учебный процесс в советской высшей школе / С.И.Зиновьев. – М., 1975. – С.23.
5. Кинелев С. В. Адаптация личности как социальное явление / С.В.Кинелев // Психологический журнал. – 1991. – № 4. – С. 41-49.
6. Краткий психологический словарь / [Под ред. Петровского А. В., Ярошевского М. Г.]. – М.: Политиздат, 1984. – 431 с.
7. Основы психологии и педагогики высшей школы / [под ред. А.В.Петровского]. – М.: Изд-во Москов. ун-та, 1986. – 303 с.

In the article the adaptation function of process of studies of freshman is examined in the conditions of INSTITUTE of higher, and also adaptation to the select profession as a basic aspect of socialization of students-freshmen. In fact the students of the first courses, acquiring status of independent persons of ripe years, remain in the majority on age, by psychology, development, world view and vital experience, near to the students of higher forms of middle school. Therefore educational-educate work on the first course must be conducted taking into account age-old features of students, level of their preparation, and also specific of institute of higher or faculty

Keywords: adaptation, profession, process of studies, aspect, stereotype, socialization, professional adaptation, motivation.

Отримано: 11.11.2011 р.